

תוכן עניינים

3	מבוא
4	האומנה
4	פעילות המגזר השלישי ושירותי הרווחה בישראל
6	הפרטה חלקית של שירותי הרווחה בישראל – גורמים והשלכות
7	הפרטה חלקית של שירותי הרווחה בישראל והשלכות על המגזר השלישי
9	הפרטה חלקית של שירותי האמנה בישראל והשלכות על המגזר השלישי
10	דיון ומסקנות
11	ביבליוגרפיה

" בראשית העשור הקודם הופרטו שירותי האומנה שבמסגרתם מטופלים אלפי ילדים בסיכון גבוה שהוצאו מבתיהם, ומשרד הרווחה, שניהל בעבר את הטיפול בנושא באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות, הפך לגוף מפקח בלבד על ארבעה ארגונים ועמותות שעוסקים בנושא.

לא ברור מדוע הופרטו שירותים חברתיים בנושא כה רגיש שאמור להיות בליבת העשייה של משרד הרווחה, אך כעת מתברר עוד כי בשנה האחרונה הופרטו שירותי אומנה נוספים הניתנים לילדים עם מוגבלויות וצרכים מיוחדים שעד כה היו באחריות המשרד.
(אפרים, 2015)

כפי שמציג ציטוט זה, שירותי האומנה בישראל עברו תמורות רבות בשנים האחרונות, ובראשון ההפרטה החלקית שבוצעה בתחום בראשית שנות ה-2000. עם זאת, סביב נושא ההפרטה החלקית בשירותי האומנה ישנן שאלות רבות, בעיקר סביב אחריות המדינה ואחריות הגופים המפעילים מהמגזר השלישי שמונו על תפעול השירותים החברתיים.

מתוך חשיבות שירותי האומנה, כפי שמציג ציטוט זה, ומתוך ריבוי הסוגיות סביב הפרטת שירותי הרווחה באופן כללי ובתחום האומנה בלבד, עבודה זו תעסוק בשאלה כיצד הפרטת שירותי האומנה החל משנת 2001 השפיעה על ארגוני המגזר השלישי בתחום?

הסיבות להפרטה החלקית, שכללה מעבר משליטה מלאה של המדינה באספקת השירותים למצב בו המדינה מממנת את השירותים, אך האחראים לאספקתם הם ארגונים וולונטריים או עסקיים, רבות ומגוונות ונוגעות לשינויים כלל-עולמיים בעלי ביטויים פרטיקולריים של מעבר לכלכלה חופשית, ליברליזציה, אינדיבידואליזם כמו גם ניצחון האידיאולוגיה הקפיטליסטית על הקומוניסטית שבאה לידי ביטוי בנפילת הגוש הקומוניסטי בסוף שנות ה-80. שינויים נוספים בהם אתמקד בהמשך נוגעים לשינויים דמוגרפיים שהופכים את הסבסוד הסוציאלי לנטל כלכלי כבד על המדינה (שפירא, 2010א).

אם כן, עבודה זו תעסוק לא רק בסיבות להפרטה החלקית בישראל בשירותי הרווחה ובשירותי האומנה בפרט אלא גם בהשלכות של הפרטה זו על תפעול ותפקוד השירותים ועל ארגוני המגזר השלישי, שמפעילים את השירותים הללו. עבודה זו תחולק למספר חלקים. בחלק הראשון, אעסוק בהגדרות ובמצב הנתון של שירותי האומנה בישראל. בחלק השני, תסקר פעילות של המגזר השלישי בישראל. בחלק השלישי אסקור את הגורמים וההשלכות של הפרטת שירותי הרווחה בישראל. לאחר מכן, בחלק הרביעי אבחן את ההפרטה החלקית של שירותי הרווחה בישראל והשפעותיה על המגזר השלישי בישראל. בהמשך, המוקד יעבור באופן ספציפי לבחינת מצב ההפרטה החלקית והמגזר השלישי בתחום האומנה ולבסוף אדון במסקנות המחקר ואציע רעיונות למחקרי המשך נוספים.

שירותי אומנה הינם חלופה להוצאת ילדים, שאובחנו כמסוגלים להשתתף בפעילות משפחתית וחברתית נורמטיבית, מהבית במקרים של הורות לקויה. האומנה היא משפחה שמקבלת את הילד לאחר שאותר כנמצא במצב של סיכון, כדי לטפל בו בצורה של הורות ראויה ומיטבית. הרציונל בפניה לשירותי אומנה הוא הכרה בחשיבות התא המשפחתי להתפתחות תקינה של הילד. לכן, מסגרות טיפוליות באופן כללי, עדיף שיהיה בהן כמה שיותר דמיון לתא המשפחתי (כורזים-קורושי, לייבוביץ' ושמיד, 2005).

ההחלטה על הוצאת ילד מן הבית מתקבלת בוועדת תכנון טיפול ברשויות המקומיות. השמת ילד אצל משפחת אומנה נועדה לאפשר לשירותי הרווחה זמן לתכנון וביצוע טיפול במשפחה, בכדי שהילד יוכל לחזור לביתו תוך שהוא מטופל בסביבה תומכת וראויה. משך זמן האומנה יכול לנוע בין מספר ימים למספר שנים. ישנן מספר סוגי אומנה: (1) אומנת חירום שמתמסכת בין ימים למספר חודשים ומיועדת למצבי משבר פתאומיים. (2) אומנה רגילה אליה מופנים ילדים עד גיל 18 ו-(3) אומנה טיפולית שמהווה חלופה לאשפוז במצבים פסיכיאטריים (משרד הרווחה והשירותים החברתיים).

קשיים בהפעלת שירותי האומנה ותהליכים נוספים במדינה וגם ברמה העולמית, בהם אתמקד בהרחבה בהמשך, הביאו לשינויים בשירותי האומנה בתחילת שנות ה-2000. במסגרת שינויים אלו חלה הפרטה חלקית בהעברת הפעלת שירותי האומנה לגופים מפעילים. בכלל זה עברו לידי הגופים המפעילים האחריות לגייס את משפחות האומנה, השמת הילד וליווי והנחיה של הילדים והמשפחות. הגופים אחראים גם על הכנת תוכניות טיפוליות עבור כל ילד לאחר תקופה ראשונית של שלושה חודשים באומנה. הפיקוח על איכות הטיפול ועל המימון נשאר בידי המדינה (משרד הרווחה והשירותים החברתיים).

נכון לנתונים משנת 2010 באתר משרד הרווחה והשירותים החברתיים, כיום מושמים מעל לכ-2500 ילדים במשפחות אומנה. בישראל היו בשנת 2008 כ-325,302 ילדים שהוגדרו כילדים במצב סיכון ישיר או משפחתי. כמו כן, נכון ל-2010 בישראל פועלות יותר מ-1100 משפחות אומנה. הגופים המפעילים בארץ הינם: מכון סאמיט (36% ממשפחות האומנה בארץ), עמותת "אור שלום" (32% ממשפחות האומנה בארץ), עמותת "מטב" (30% ממשפחות האומנה בארץ). בנוסף ישנו מספר מועט של משפחות שאינן פועלות תחת אף אחד מהגופים המפעילים.

מרבית הגופים המופעלים של שירותי האומנה פועלים כחלק מפעילות המגזר השלישי בישראל, שפועל בתווך בין התחום הציבורי לתחום הפרטי/עסקי. בחלק הבא אסקור בקצרה את פעילות המגזר השלישי בישראל.

פעילות המגזר השלישי ושירותי הרווחה בישראל

"המגזר השלישי" הוא ביטוי שמתאר את מוסדות וולונטריים וארגונים ללא כוונת רווח, שפועלים בחלל בין המגזר הממשלתי למגזר העסקי. המגזר השלישי פועל באמצעות שלושה מקורות